

6. Денисюк Іван, Міщенко Леоніла. Дивоцвіт: Джерела і поетика “Лісової пісні” Лесі Українки.– Л., 1963.– 93 с.
7. Зеров М. К. Леся Українка: Зеров М. К. Твори в 2 т.– Т. 2.– К., 1990.– С. 359–401.
8. Кузякина Н. Б. Украинская драматургия начала XX века: Пути обновления.– Л., 1978.– 86 с.
9. Кузякина Н. Б. Леся Українка й Александр Блок: Лит.- крит. очерк.– К., 1980.– 223 с.
10. Кулінська Л. П. У світі ідей та образів.– К., 1971.– 223 с.
11. Рисак О. О. “Найперше – музика у Слові”: Проблеми синтезу мистецтв в українській літературі кінця XIX – початку XX ст.– Луцьк, 1999.– 402 с.
12. Соловьев С. Цвет, число й русская словесность // Знание – сила.– 1971.– № 1.– С. 54–56.
13. Скупейко Л. І. Міфопоетика “Лісової пісні” Лесі Українки.– К., 2006.– 416 с.
14. Українка Леся. Лісова пісня. Зібр. тв.: У 12 т.– Т. 5.– К., 1976.– С. 201–298.

УДК 821.161.2-1.09

Лариса Круль

ПОСТМОДЕРНІСТСЬКА ПРОЗА ПРО ХУДОЖНИКІВ

Проаналізовано постмодерністську біографічну прозу про українських художників, з’ясовано риси індивідуального стилю митця, які забезпечують функціональність синтезу мистецтв.

Ключові слова: біографія, талант, стиль, художник.

Croul L. Postmodernistic Prose About Artists. A detailed analysis of postmodernistic biographic prose about the Ukrainian artists is presented, clarified the features of individual style of an artist, which provide a functionality of synthesis of arts.

Key words: biography, talent, style, artist.

Постмодернізм засвідчив активність, оптимізм, нові можливості в різних галузях творчої діяльності. У яскравій багатоманітності української літератури цього періоду можна виділити прозу про художників. Про цей літературний пласт годиться сказати словами філософа-мистецтвознавця В. Вельша: він “поєднує в собі найрізноманіт-

ніші мотиви та розповідні установки (настановлення) і вже більше не виступає тільки інтелектуальним й елітарним, він одночасно – і романтичний, і сентиментальний, і популярний” [1, 115].

Зауважимо: в Україні на кожен квадратний метр припадає художників у сім разів більше, ніж за Уралом [3]. Водночас художники чи не найбільше позбавлені уваги літераторів.

Кожен митець – як письменник, так і художник – має здатність залишати за собою особливий слід, знак, позчerk. Коли в центрі уваги письменника постає конкретний художник із його творчою долею і лабораторією, то результатом міжмистецької взаємодії постають біографічні романи, повісті, есе, оригінальні авторські жанрові знахідки, які засвідчують постмодерне бачення множинності, плюралізму мистецько-естетичних сутностей.

Р. Федорів, В. Яворівський, М. Слабошпицький, О. Думанська звернулися до жанру біографічної прози і цим висловили свою причетність до художніх світів, вимірів уяви. О. Забужко, написавши роман “Польові дослідження з українського сексу”, доказала, що в Україні є блискучі письменники й добрі художники з інстинктом дару до вільної творчості, не сковані жодною сваволею. Ці твори не залишили байдужими літературних критиків, однак, із погляду філософського сенсу, принципів взаємодії мистецтв, вирізнення української ідентичності не аналізувались.

1984 р. у Львові побачила світ книга повістей-есе Р. Федорева “Танець Чугайстра”, цілісна за своїм звучанням. Автор на одну вершину поставив героя карпатського фольклору Чугайстра, який протоптує зручні й непомильні стежки, та митця-людину, які прокладають кожен поодиноці й разом шляхи в духовну культуру. Р. Федорів творить містичний образ творчої мрії: і Чугайстер, і здобутки майстрів мистецтва – вічна таїна, поклик до добра.

Повість із назвою казки “Як Онисія зілля сіяла” – це оповіді про майстрів гончарного мистецтва Павлину Цвілик, косівську гончарку Валентину Джуранюк, про художника з Крилова, автора сюжетних історичних картин, управного портретиста Михайла Фіголя. Створюючи художні життєписи видатних людей, Р. Федорів у композицію “вмонтовує” казковий сюжет про дівчину Онисію, яка повинна була народити своєму краю дванадцять синів, а потрапила в неволю до Змія. Автор розширює простір для читацької свободи уяви, де взаємоперетинаються різні світогляди.

У розповіді про М. Фіголя загострюється увага на таких аспектах, які сприяють розкриттю, самовияву таланту митця, а саме: постійний пошук самого себе, ненаситна цікавість до історії краю, до мистецьких виставок, уміння захоплюватися чужими удачами, спілкування з художниками різних стилів, уподобань.

Р. Федорів дбайливо ставиться до формотворчих елементів біографічного дискурсу, модель якого становлять власне авторські розповіді, полеміка з уявними опонентами, діалоги з майстрами художньої праці, листи з архіву художника, уривки рецензій, наукових досліджень про М. Фіголя, витяг з автобіографії художника. Письменник в авторському мовленні тексту повісті не послуговується мистецтвознавчою термінологією, чим досягається яскравість характеру, багатство внутрішнього світу.

Чи пише Р. Федорів про художника М. Фіголя, чи про майстриню П. Цвілик, завжди бачить митця не тільки як творця, а як бранця краси. “В його розумінні художник – то філософ, що вічно шукає, сам перебуває в неспокої і бачить усе довколишнє в русі”, – слушно зауважує літературознавець В. Качкан [2, 142].

Заслуга Р. Федорева як автора біографічних творів у тому, що він уміє бачити творчу силу, індивідуальний стиль майстра. Письменник вважає: де наявний стиль – там присутній талант. Унікальність повісті “Художник з Крилоса” в тому, що це прижиттєвий твір про митця й автор зважає на потребу вчасного признання та заохочення художників практик.

Переважна більшість біографічної прози спровокована багатим життям, повним складнощів і крутозвивин, великих художників, їхніми відвертими розповідями про приватне життя, видатними здобутками творчості.

Роман В. Яворівського “Автопортрет з уяви” (1982) про складне й натхненне життя художниці К. Білокур порвав із традиціями реалізму.

Образ К. Білокур розгортається в ретроспективі. На схилі життя художниці повертається спогадами в минуле, намагається осмислити пройдені роки.

Образ художниці перебуває в добре продуманих смислових зв'язках з іншими образами роману. Антипод Катерини – Никон. Здібний умілець: змайстрував домашню електростанцію, сам зробив велоси-

пед, фотографує на весіллях. Талант його користюлюбивий. Катерина потерпає від його докорів. Уведений у сюжетну лінію образ французького художника Пікассо дає змогу чіткіше окреслити риси національної творчості: К. Білокур зберігає первородну гармонію природи й не піддається жодним впливам.

Заслуга письменника В. Яворівського в тому, що він зумів показати глибину драматизму долі художниці, європейки з України К. Білокур, який полягає в тому, ким насправді була українська жінка і ким їй доводилося бути в її середовищі. У Катерини вроджене чуття краси й багата уява. Вона покладалася на щедрі плодючість своєї фантазії, якій вірила більше, ніж самій собі.

“Автопортрет з уяви” – це певною мірою автопортрет самого письменника з його багатю уявою, з його ставленням до України, до жінки, до мистецтва, з його цікавими філософськими поглядами на життя.

На початку 80-х років М. Слабошпицький написав роман-есе “Марія Башкирцева”, який перекладений і виданий французькою мовою і знайшов відгук серед критиків. Відомий письменник В. Слапчук пише: “Роман дихає молодістю, енергією, заповзятістю головної героїні. Роман не старіє. Як ніколи не знатиме старості двадцятичотирирічна Марія Башкирцева, дівчина, яка відома світові як талановита художниця і як автор дивовижного щоденника” [5].

Особливостями роману М. Слабошпицького є хронологія подій, заглиблення в духовний світ героїні через її щоденники, листи, картини; виділення тих рис вдачі, які викликають подив. Письменник дає відповідь на запитання, що значить бути художником (“Художник – завжди художник”), що саме дає людині ім’я світової слави: поривання до високої мети, бажання подобатися, пристрасна молитва, відвертість, правда про людину. Оповідач досягає виразності, надаючи фразам різних смислових відтінків: “Мистецтво – єдиний Маріїн бог.

Мистецтво – щоденна її молитва.

Мистецтво – важка, мов у каторжника, праця, яка виснажує, знесилює, спалює нерви, але не стає осоружною, знову й знову кличе до себе, ставши найголовнішою потребою, обов’язком і змістом її буття” [4, 192].

Крім того, автор роману опанував вправним перенесенням, зняттям картин М. Башкирцевої в словесне вираження. Кожен розділ

книги має епіграфом щоденникові записи художниці, мистецтвознавчі спостереження відомих людей епохи, які розгортаються до філософських узагальнень.

У новому контексті, у контексті вже ХХІ століття роман про М. Башкирцеву відстоює абсолютні цінності людини.

Помітним і цікавим явищем в українській літературі є роман О. Думанської “Графиня з Куткора” про Софію Караффу-Корбут. За жанровим означенням це біографічна оповідь із голосів самовидців, близьких до героїні людей. Дванадцять інтерв’ю розкривають характер художниці: рішучість, запальний порив до дії, чуйність, скромність і зосередженість, вдумливість і співчутливість, замкненість у собі й відкритість для світу. Працюючи з документальними матеріалами письменниця знайшла “золоту середину”, оволоділа тактом, щоб не сказати того, чого не треба казати, але при тім сказати правду. Біографія знаменитої людини, що намагалася вирватися за межі своєї епохи силою свого духу, таланту, в оповіді О. Думанської звучить щиро й переконливо.

Отже, сприймання митця митцем, художника письменником – це не просте тлумачення біографії, це наближення до справжньої самототожності творця-майстра, це взаємовплив рис художності у творчій праці, а також подача художника, який він є і яким він себе грає, у масці й без маски, у діяльності й стані спокою, невпинній мінливості та сталості характеру.

Портрет художника в постмодерній літературі є виявом можливостей синтезу мистецтв у творчих пошуках. Біографічна проза посиляє багатоманітність, інтерес до несподіванок, плюралізм орієнтацій на вибір цінностей, естетичних, духовних, етичних. Ім’я художника, його талант, стиль у літературному просторі набувають особливого асоціативно-метафоричного сенсу.

Література

1. Вельш В. “Постмодерн” Генеалогия и значение одного спорного понятия // Путь.– 1992.– № 1.– С. 109–136.
2. Качкан В. А. Роман Федорів.– К.: Рад. письм., 1983.– 149 с.
3. Логвиненко О. Автопортрет художника в зрілості // ЛУ.– 2006.– 12 січ.– С. 1.
4. Слабошпицький М. Р. Марія Башкирцева: Роман-есе / Вступ. сл. Д. Затонського.– К.: Рад. письм., 1986.– 302 с.
5. Слапчук В. Біла дівчинка // Луцьк молодий.– 2004.– 26 лют.